

Filmen "Eksperimentet". Foto: Christian Greisnæs

KUNSTEN AT LYTTE

Af Benny Lihme

Socialrådgiver og forfatter Tine Bryld evner kunsten at lytte, også når det der fortælles er ubehageligt at høre på. Velkendt er hendes mangeårige slåen ørerne ud i Danmarks Radio, når unge ringede ind og fortalte om stort og småt, der var kommet på tværs i deres univers.

En måske knap så kendt men ikke mindre bemærkelsesværdig fase i Brylds lyttende liv handler om grønlandere, som har været udsat for diskrimination, social uretfærdighed og sågar identitetstyveri.

Det var Tværs udsendelserne med danske unge, der i 1988 bragte den ellers ret så Grønlands ignorante radiovært til Nuuk for at holde foredrag: de nye generationer af grønlandske unge var blevet moderne i dansk forstand, så nu var de også parate til at sætte ord på deres (følelses)liv.

Interesse, fascination men også den bekymrede sociale samvittighed var gennem dette besøg blevet vakt på grønlandsk hos Tine Bryld. Og har gennem de følgende mere end 20 år udviklet sig til en stærk identifikation med og interesse for Grønland som et moderne demokratisk samfund med en stærk nationalfølelse. Et samfund som imidlertid ikke har overvundet alle sociale og kulturelle følger-virkninger fra kolonitiden. Og som i lighed med Danmark har haft svært ved at se sig selv i øjnene, når det gælder de

mest underprivilegerede grupper i samfundet som omsorgssvigtede børn, handikappede og kriminelle.

Som alle andre i Grønland var Bryld dybt rystet, da hun hørte, at en 18-årig Nytårsnat 1990 havde dræbt syv af sine kammerater i en lille by. Den unge masse-morder blev sendt til Anstalten ved Herstedvester på ubestemt tid og begyndte på et tidspunkt at acceptere besøg af Tine Bryld. Det kom der bogen "Abel" ud af i 1992 – en bog der på trods af den sensationelle baggrund blev omtalt af Grønlandspostens anmelder som en bog, hvor der "ikke var for 2 øre sensation".

Men i Herstedvester sad der jo andre "nedsendte" grønlandske fanger, der i sin helhed afspejlede et kæmpe politisk problem, hvad angår retssikkerhed og menneskerettigheder. Brylds engagementet i de deporterede grønlandske fanger som et kollektivt problem førte til bogen "De nederste i Herstedvester".

Mens det var (og fortsat er) umuligt at sige noget som helst positivt om grønlandske fanger, der blev (bliver) sendt flere tusinde kilometer mod syd for at afsone på ubestemt tid under et dansk-sproget fængsels regime, var det mere komplekst, når det kom til spørgsmålet om grønlandske børn, som man politisk ville sikre en god fremtid ved at opruste dem skole- og uddannelsesmæssigt, så

de som voksne ville kunne begå sig i fremtidens samfund.

Således ændredes 22 grønlandske 5-8 årige børns liv sig dramatisk, da de i 1951 blev hentet i små grønlandske samfund og sejlet til Danmark for at lære dansk og danne grundstammen i det nye skolesystem. Devisen lød, at skulle grønlændere kunne konkurrere med danskere, skulle de lære dansk. For uden dansk var der ingen mulighed for at begå sig i et dansk sproget styret samfund.

Efter 1½ år i danske plejefamilier blev 16 af børnene sejlet tilbage til Grønland (6 blev adopteret af danske familier) til et nybygget børnehjem i Nuuk med dansk- (sproget) personale. Danificeringen skulle fortsættes på børnehjemmet i det, der senere blev kendt som "eksperimentet". At den gamle kolonimagt på denne måde viste et nyt efterkrigstids ansigt, kunne med lidt god vilje vurderes som progressivt. Hvad galt kunne der være i at socialisere en elite blandt de indfødtes børn?

Mens hensigterne således kunne anskues som gode, var konsekvenserne for de fleste af børnene problematiske. Sjovt var det ikke ved hjemkomsten at stå foran sin mor og ikke kunne tale grønlandsk med hende, eller blive kaldt for "danske svin" af de grønlandske børn, eller blive mødt med tilråb om at rejse hjem (til Danmark).

På længere sigt, i voksenalderen, skulle det også vise sig, at det på det menneske-

lige plan havde ført til store sinds kvaler og identitetsproblemer som barn at have været udpeget som del af danificeringens avantgarde.

Tine Bryld opsøgte de tidligere børnehjemsbørn og deres familier og fik dem til at fortælle deres dramatiske historier om konsekvenserne af at have været en del af dette eksperiment. Bogen "I den bedste mening" kom i 1998, men har været udsolgt længe, hvorfor Gyldendal har valgt at genudgive den her i 2010 (med fotos af Per Folkver). Hvilket har en sammenhæng med Louise Friedbergs spillefilmdebut "Eksperimentet", som bygger på Tine Brylds bog.

Mens bogen med sin titel "I den bedste mening" undgår en anklagende tone overfor de politiske magthavere, har retorikken tilsyneladende ændret sig med årene. Landsstyreformand Kuupik Kleist har i 2009 krævet sagen taget op på dansk regeringsniveau – den danske statsminister skal give en undskyldning for de overgreb, der tog deres begyndelse for snart 60 år siden, mener han.

Forud for verdenspremieren i Katuaq, det store kulturhus i Nuuk, har filmens instruktør Louise Friedberg udtalt til Grønlandsposten, at hun ved at dramatisere og fortælle historien om "eliteeksperimentet" vil sætte lys på et glemt kapitel i koloni historien, ja, hun vil have Danmarks rolle som kolonimagt kulegravet.

Tine Bryld er socialrådgiver og forfatter.

DE FØLGENDE FEM ARTIKLER ER SKREVET AF TINE BRYLD.

Artiklerne er i samme åndedrag individuelle fortællinger og et mere samlet udtryk for nogle menneskelige konsekvenser af en tid, hvor det traditionelle grønlandske fanger- og bygdesamfund blev moderniseret. Det nye kom ind over kæmpeøen med rasende fart, og ikke alle kom med i denne udvikling. Med en slidt floskel: mange børn blev "samspilsramte", og som var de postpakker bortadopteret til danske familier. Med artiklerne følger Tine Bryld, gennem individuelle berørte stemmer, 1960'ernes store uplanlagte grønlandske adoptions eksperiment. Det er en anden, og dog den samme, historie, som hun fortalte i bogen "I den bedste mening" om 1950'ernes børn, som blev skilt fra deres familier og sendt til Danmark.